

11. Tiger V. William Golding. The Unmoved Target / V. Tiger. – London: Marion Boyars, 2003. – 398 p.
12. Waugh P. Metafiction. The Theory and Practice of Self-Conscious Fiction / P. Waugh. – London and New York: Methuen, 1984. – 176 p.

Анотація. Стаття присвячена аналізу жанрової специфіки роману В. Голдінга “Паперові люди”. Виявляються домінуючі жанрові складові “роману про митця”, метароману, сатиричного і психологічного роману, досліджується їх взаємодія і функціонування. Робиться висновок про багаторівневість жанрової структури твору.

Ключові слова: жанр, “роман про митця”, метароман, сатиричний роман, психологічний роман.

Summary. The article deals with the generic analysis of W. Golding’s “The Paper Men”. The genre components of the novel about the artist, metafiction, satirical and psychological novels are defined here as dominant. The character of correlation and interaction of these components on different levels of the artistic text enable to determine its multileveled generic structure.

Key words: genre, novel about the artist, metafiction, satirical novel, psychological novel.

УДК 811.161.2'38

Шатілова Н.О.

ЕЛЕМЕНТИ ФОЛЬКЛОРНОЇ ТРАДИЦІЇ В ІДЮСТИЛІ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА

... сто раз я їх [збірники народних пісень, прислів'їв і приказок – Н.Ш.] читав, учився – і характер нашої народної пісні так серцю присвоїв, що лиш в тім тоні співати знає і борше заміє, як єго лишиться...

Сидір Воробкевич (Данило Млака)

Мова фольклору, як відомо, є невичерпним джерелом художньої образності, адже в ній віками відбиралося і нагромаджувалося все краще, притаманне мові кожної нації. Вона “відображає колективне світобачення народу, спільне й найважливіше з погляду інтелектуально-моральних та емоційних оцінок, передає його відшліфованими усталеними виражальними засобами” [8, 136]. Серед майстрів українського художнього слова важко відшукати таких, хто б у своїй творчій праці не звертався до безцінних надбань усної народної творчості. Між мовою народної поезії та мовою художньої літератури простежуємо тісний зв’язок, про що свідчать численні фольклорні елементи, що їх влітають письменники у художню тканину своїх творів. Рівень засвоєння і опрацювання усної творчості свого народу, на наше переконання, є одним з чинників формування індивідуального стилю письменника, який ґрунтується на специфічному поєднанні авторських елементів із традиційними. Тому актуальним постає вивчення мови фольклору з огляду на її значення для мовотворчості окремого письменника.

Дослідження фольклорно-літературних взаємин має давню традицію. Питання співвідношення фольклору й літератури, вплив фольклору на літературну творчість, входження фольклорних елементів в авторський текст цікавили свого часу багатьох учених (О. Потебня, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, І. Білодід, В. Ващенко, В. Бойко, О. Вертій, П. Будівський, С. Єрмоленко, А. Поповський, С. Росовецький та ін.). Взаємодія фольклорної народної традиції з індивідуальною творчістю, дослідження усного колективного та писемного індивідуального не втрачає своєї актуальності й досі.

У сучасній науковій парадигмі фольклорні елементи не отримали чіткої дефініції. У літературознавстві їх наявність у художньому тексті детермінують як *фольклоризм*, що проявляється на різних функціональних зрізах: через сюжетне запозичення, введення у текст окремих фольклорних мотивів чи образів, символічне переосмислення фольклорних міфологічних першоелементів [6, 699]. У лінгвістичній науці статус фольклоризму, його дефініції та різновиди залишаються дискусійним питанням. В енциклопедичному виданні “Українська мова” знаходимо словникову статтю “Фольклоризм”, однак автори не подають визначення цього

поняття, направляючи читача до іншої словникової статті “Мова фольклору”, автор якої – С. Єрмоленко – вказує, що “мова фольклору – джерело фольклоризму в сучасній літературній мові, за яким, зокрема, визначаються традиційні та новаторські тенденції у розвитку мовно-стилістичних засобів” [13, 353]. У “Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів”, за редакцією С. Єрмоленко [4], поняття фольклоризму взагалі відсутнє в алфавітному покажчику термінів. Показовою для українського мовознавства у цьому напрямку вважаємо монографію С. Єрмоленко “Фольклор і літературна мова” [3], у якому дослідниця наповнила поняття фольклоризму власне лінгвістичним змістом та запропонувала розрізнити загальне поняття *фольклоризми*, тобто створені за фольклорними зразками словотвірні, фразеологічні, синтаксичні одиниці, які виконують певні функції в різних жанрах художнього стилю, та *макрофольклоризми* – твори, що фактично становлять різновиди народнопісенних текстів. Услід за С. Єрмоленко, В. Калашник вказує на те, що авторська концепція фольклоризму у взаємозв’язках із народним світосприйняттям і системою мовних засобів його вираження спонукає до виникнення фольклорних елементів у літературній мові, особливо мові художньої літератури [5, 434].

Мета нашої статті – виявити фольклоризми в ідіостилі Сидора Воробкевича (літературні псевдоніми – Данило Млака, Демко Маковійчук, Семен Хрін, С. Волох, Морозенко, Іван Іванів з Кіцманя, Сирота з Буковини та ін.), “котрому по Федьковичу загально признає ся перше місце межі буковинськими письменниками” [12, 3]. Фольклоризми вважаємо виразниками ідіостилі письменника й називаємо ними зафіксовані в літературному творі слова та конструкції, які мають системний характер і побудовані автором за традиційними для фольклорно-пісенного стилю зразками у всій різноманітності їх форм та із врахуванням індивідуальності письменника у відборі тих чи інших мовних засобів.

Постать С. Воробкевича неодноразово ставала об’єктом багатьох наукових досліджень. Значення його композиторської діяльності для розвитку мистецтва на Буковині та в Галичині високо оцінено й детально висвітлено в кандидатській дисертації М. Білинської “Іс. І. Воробкевич: Життя і музична творчість” [1]). Належно вивчена творча спадщина видатного буковинського діяча й у літературознавчому аспекті (кандидатська дисертація П. М. Никоненка “С. І. Воробкевич. Життя, творчість місце в літературному процесі другої половини ХІХ ст.” [10], монографія П. Никоненка та М. Юрійчука “Сидір Воробкевич: Життя і творчість” [9]). Різні грані творчості та літературно-громадської діяльності письменника, його місце в літературному процесі другої половини ХІХ ст. у низці окремих наукових статей висвітлювали О. Маковей, В. Лесин, С. Пінчук, Б. Сацюк, І. Сердюк, Ф. Погребенник, А. Коржупова, П. Никоненко, М. Юрійчук, М. Білинська, П. Баб’як, Ю. Гречанюк, О. Попович, С. Троян, В. Процюк та ін. Мовознавчий аспект вивчення творчості С. Воробкевича, на жаль, не має таких здобутків. Досліджень, сконцентрованих на мовостилі буковинського автора не так багато, і носять вони зазвичай фрагментарний характер (праці Т. Сорвілової, В. Шаблювського, Н. Мойсюк). Об’єктом окремого комплексного лінгвістичного дослідження його мовна майстерність досі не ставала. Натомість, художньому доробку С. Воробкевича, на наше переконання, притаманна авторська своєрідність у доборі та використанні мовно-виражальних засобів, що витворює неповторний письменницький ідіостиль.

Ознайомившись із сучасними дослідженнями творчості буковинського автора, констатуємо, що об’єднує їх думка авторів про глибокий народний характер та народнопісенність мови письменника, що пронизують всі його твори. Цю особливість творчої манери С. Воробкевича помітив Осип Маковей, упорядник тритомника поетичних, прозових та драматичних воробкевичевих творів, що його видало львівське товариство “Проствіта” після смерті письменника у серії “Руська писемність” протягом 1909–1911 рр. У вступному слові до першого тому, даючи оцінку творчості С. Воробкевича, він зауважує: “Як і у поезіях, так і в оповіданнях видко ознайомлене з народними піснями (він [Сидір Воробкевич – Н.Ш.] сам збирав їх радо ще в школах)” [7, 7].

Наші дослідження підтверджують, що усна народна творчість стала потужним джерелом для витворення індивідуального стилю С. Воробкевича. І це закономірно, адже він відомий на Буковині не тільки як талановитий поет, письменник, драматург, педагог, громадський діяч, а й здобув широке визнання як фольклорист та композитор. Біографічні факти красномовно свідчать: з юних років письменник захоплювався українською народною піснею. У вільний від навчання час, мандрував буковинськими селами і збирав усну народну творчість. Про це він писав у листі до свого друга Д. Танячкевича: “Я, мій братчику-орлику, збирав і писав народні думи-пісні через близько п’ятнадцять літ, не знав я ні мук, ні трудів, лазив у низьку хатчину, під бідну солом’яну стріху, честував сліпого лівака і тонував в музику складав і в книжечки збирав [2, с. 547]. Називаючи українську народну пісню “талісманом, що відкриває таємниці минулого”, С. Воробкевич старанно вивчав збірники народних пісень, що могли на той час потрапити до його рук. “Зборники пісень М. Максимовича (Москва 1828 і Київ 1849), Жеготи Павлаго, Вац. з Олеська,

Коціпінського, – писав С.Воробкевич, – і другі менші зборничкі пісень і пословиць народних, далі поезії Т. Падури, много от Куліша і д. стоять в моім невеличкім книжкоскладі за рядом, порох не припав їх, сто раз я їх читав, учився – і характер нашої народної пісні так серцю присвоїв, що лиш в тім тоні співати знає і борше заміє, як его лишиться” [2, 547]. Ці слова С. Воробкевича ми обрали епіграфом до нашої статті, адже вони містять зізнання самого автора у тому, що фольклоризм його творів цілком усвідомлений, письменника надихала народна творчість, він кохався у фольклорних конструкціях і радо влітав їх у художній текст.

Звичайно, живий фольклорний струмінь мови буковинського митця спричинили не тільки захоплення, збирання, вивчення народної творчості, а й її музична обробка, діяльність С. Воробкевича як педагога та композитора. Маючи диплом викладача музики і регента хору, він видає підручник з основ гармонії та загального музикознавства, перший збірник пісень для школярів на свої вірші, згодом – “Співаник для шкіл народних”, що у трьох частинах вміщував народні співанки, пісні на власні тексти, на вірші Ю. Федьковича та інших українських поетів. Його наукова розвідка “Наша народна пісня” (1865 р.) стала вагомим внеском у розвиток української фольклористики. Звичайно, така плідна мистецька діяльність не могла не позначитися і на іншій, не менш плідній, сфері таланту С. Воробкевича, – його художній творчості, а зокрема на мовостилі його творів.

Фольклоризм – одна з визначальних рис ідіостилу С. Воробкевича. Дух народної творчості помічаємо з перших сторінок і простежуємо у всіх творах письменника, він осмислює та відображає фольклор в усталених поетичних формулах, репрезентованих мовними засобами словотвірного, фразеологічного та синтаксичного рівнів.

Яскравим прикладом словотвірної фольклорної традиції в ідіостилі С. Воробкевича вважаємо наявність великої кількості зменшено-пестливих суфіксів. Продуктивним у творах письменника виступає суфікс *-оньк-*, напр.: *головонька*¹ (с. 178), *зіронька* (с. 197), *калинонька* (с. 27), *березонька* (с. 32), *ластівонька* (с. 64), *дівчинонька* (с. 39), *дитинонька* (с. 42), *сторонька* (с. 60), *губоньки* (с. 63), *могилонька* (с. 66), *слизоньки* (с. 80), *крилонька* (с. 100), *рутонька* (с. 112), *головонька* (с. 112), *лавонька* (с. 130), *чужинонька* (с. 148), *хмаронька* (с. 351), *бідонька* (с. 392), *бесідонька* (с. 401), *пригодонька* (с. 429) та ін. Фольклорно-пісенний характер містить і суфікс *-еньк-*, що слугує засобом творення лексем із пестливим значенням, пор: *серденько* (с. 178), *лишенько* (с. 392), *пшениченька* (с. 494), *доленька* (с. 30), *личенько* (с. 30), *криниченька* (с. 33) тощо. Суфікс *-еньк-* продуктивний і для прикметників, напр.: *біленький* (с. 483), *миленький* (с. 483), *ясенький* (с. 483), *рум'яненийкий* (с. 491), *солоденький* (с. 491), *кругленький* (с. 499), *темненийкий* (с. 29), *рідненийкий* (с. 36), *сивенький* (с. 41) та ін. Зауважимо, що народнопоетичний колорит творам С. Воробкевича надають і здрібно-пестливі форми з суфіксами *-к-*, *-ик-*, *-ець-*, *-ечк-*, *-очк-*, напр.: *личко* (с. 234), *вусик* (с. 233), *вітрець* (с. 200), *хлібець* (с. 261), *сонечко* (с. 200), *холодочок* (с. 200), *голосочок* (с. 265), *млиночок* (с. 443): *Клонилося вже сонечко, холодочком вітрець провівав, колибаючи верболози і виногради* (с. 200). Як бачимо, у творах буковинського письменника такі форми виконують інтимізувальну функцію, слугують для вираження пестливості з особливим відтінком ніжності, прихильності. Для ідіостилу С. Воробкевича властиве багаторазове вживання інтимізувальних суфіксів в одному контексті, як-от: *З хрещатого барвіночку, що цвіте синенько, Вінець сплете дівчинонька та на веселенько* (с. 112). Таке слововживання підсилює народнопісенність воробкевичевого слова, є очевидним виразником тяжіння митця до максимального зближення з фольклорною течією.

До елементів фольклорної традиції в ідіостилі С. Воробкевича, на нашу думку, належать і художні означення, що функціонують у мові фольклору як традиційні епітети. Наявність таких епітетних сполук в індивідуальній творчості письменника, на думку авторів “Стилістики української мови” (2003 р.), “завжди є свідченням фольклорного струменя в тій творчості” [8, с. 341]. Тому в лінгвістці такі побудови називають традиційними, фольклорними.

Узвичаєність епітетів виявляється у тому, що народна творчість для освоєння дійсності виробила свої загальновідомі атрибути, точні оцінки, що їх трактують як постійні. Серед таких побудов в ідіостилі С. Воробкевича найпоширенішими є: а) словосполучення, що передають зовнішні характеристики людини, її вроду: *карі очі* (с. 191), *чорні очі* (с. 35), *чорні брови* (с. 191), *вусик чорнявий* (с. 233), *біленька рука* (с. 207), *рум'яне личко* (с. 191), *коса русява* (с. 33); б) кольористичні словосполучення: *червона калина* (с. 176), *рута зелена* (с. 176), *Дніпро синій* (с. 177), *синє море* (с. 181), *блакитне небо* (с. 197), *чорна могила* (с. 240), *зелений гай* (с. 26), *явір зелений* (с. 26), *блідий місяць* (с. 238), в) словосполучення, що характеризують навколишнє середовище, природні явища: *рідний край* (с. 176), *степи широкополі* (с. 176), *ріки глибокі* (с. 176), *рідна Україна* (с. 176), *степи безкраї* (с. 177), *буйний вітер* (с. 176), *хрещатий барвінок* (с. 176), *крутий берег* (с. 177), *шовкові трави* (с. 177), *сонце ясне* (с. 180), *сира земля* (с. 182), *берег морський* (с. 184), *зіроньки дрібненькі* (с. 197), *світ широкий* (с. 235), *садок вишневий* (с. 25), *зірка*

¹ Цитуємо за виданням: Воробкевич С. Твори. – Ужгород: Карпати, 1988. – 562 с.

ясна (с. 35); г) словосполучення на позначення ознак абстрактних понять та неживих предметів: *слава козацька* (с. 176), *далека чужина* (с. 179), *гіркі сльози* (с. 180), *солодкий сон* (с. 181), *рани глибокі* (с. 184), *бій завзятий* (с. 184), *козацька голова* (с. 184), *щира розмова* (с. 194), *гарячі сльози* (с. 199), *гаряча кров* (с. 199), *широкі крила* (с. 226), *жалісна пісня* (с. 229), *стан високий* (с. 233), *дрібні сльози* (с. 238), *криваві сльози* (с. 243); Такі епітетні сполучення набувають у творах буковинського письменника символічного значення, ілюструючи народний світогляд, як-от: *Відай, дівочи карі очі, думаю я, та рум'яне личко і чорні брови його розум просвітили...* (с. 191). У цьому контексті постійні епітети змальовують народне уявлення про дівочу вроду, красу української дівчини.

Яскравим прикладом епітетних сполучень із символічним значенням виступають у творах С. Воробкевича словосполучення на позначення нещасливих миттєвостей життя, пов'язаних із стражданнями від загарбницьких нападів та поневоленням. Іменники *неволя*, *недоля*, *ярмо* письменник вживає з означеннями *люта неволя* (с. 177), *турецька неволя* (с. 180), *гірка неволя* (с. 181), *неволя тяжка* (с. 174); *люта недоля* (с. 180), *гірка недоля* (с. 243); *ярмо бісурманське* (с. 197), *залізне ярмо* (с. 243). Крім того емоційно насиченими є словосполучення: *люте горе* (с. 181), *тяжка біда* (с. 182), *люта година* (с. 184), *тяжкий нагай* (с. 243), *ляцька сваволя* (с. 243), *грабіж поганська* (с. 243). Такі епітетні сполучення є показниками ідіостилю С. Воробкевича. Адже, за нашими спостереженнями, уся його творчість пронизана загалом двома діаметрально протилежними почуттями – безмежною любов'ю до свого народу, серед якого він ріс і жив, та лютою ненавистю до тих, хто його рідний народ кривдив. Тому, описи ворогів (зокрема турків) засобами епітетних словосполучень містять у творах митця яскраво виражену негативну семантику і використовуються з означеннями *лютий*, *вражий*, *клятий*, *лукавий*, як-от: *вороги лукаві* (с. 174), *завзятий ворог* (с. 211), *лютий ворог* (с. 214), *лютий бісурманин* (с. 173), *лютий татарин* (с. 173), *вражий бісурман* (с. 202), *вражий турок* (с. 182), *вражий син* (с. 220), *вражий поганець* (с. 209), *вражий бісурман* (с. 211), *кляті турки* (с. 202), *кляті бісурмани* (с. 201), *клятий поганець* (с. 211), *лихі яничари* (с. 183), *поконвічний невір* (с. 201), *безглузда невір* (с. 211). Наведені приклади становлять стійкі асоціативні конотації і відображають у художніх творах С. Воробкевича не лише узагальнені віками життєві спостереження українського народу, але й відображають національну специфіку життя і побуту буковинців, своєрідність їх мовної картини світу.

Данина фольклорній традиції в ідіостилі С. Воробкевича відчувається і у використанні прикладкових епітетів – апозитивних конструкцій, виражених іменником і узгоджених з опорним словом у формі відмінка. В аналізованих творах переважають ті, що відображають образну характеристику: 1) героїв художніх текстів: *діточки-сироти* (с. 172), *козак-старець* (с. 182), *козаки-молодці* (с. 183), *подруга-жінка* (с. 184), *браття-чорногорці* (с. 205), *козир-дівка* (с. 206), *хлопці-молодці*, (с. 206), *дівчата-князівни* (с. 206), *обідранці-воєводи* (с. 208), *дівчата-подруги* (с. 177), *кряля-дівчина* (с. 24); 2) явищ навколишньої природи, рослинного і тваринного світу: *марень-зілля* (с. 172), *вовки-сіроманці* (с. 183), *перекрій-місяць* (с. 200), *дівич-вечір* (с. 191); 3) абстрактних понять: *протвір-продуха* (с. 198), *світи-чужини* (с. 202), *рада-скупщина* (с. 210); предметів: *нежурниця-горівка* (с. 191), *хліб-сіль* (с. 220), *добро-гроші* (с. 235). Фольклорне походження таких структур підсилюють традиційні редуплікації на зразок: *братці-товариші* (с. 183), *султан-цар* (с. 182), *турки-яничари* (с. 184), *жах-страх* (с. 100), *хустка-ширинка* (с. 198), *ріжок-табакерка* (с. 198). Редупліковані компоненти таких сполук є синонімічними до означуваного слова, причому, специфіка ідіостилю С. Воробкевича виявляється у тому, що подеколи такими сполуками він послуговується, змінюючи місцями головний та узгоджений компоненти, напр.: *товариші-побратими* (с. 183) / *побратими-товариші* (с. 208); *бранці-невольники* (с. 183) / *невольники-бранці* (с. 184); *сліпець-гусяр* (с. 199) / *гусярі-сліпці* (с. 229).

Традиційним фольклорними елементами пронизана у художній мові С. Воробкевича й більшість порівняльних конструкцій. Порівняльні звороти займають різну синтаксичну позицію в реченні (іменної частини присудка, відокремленого члена речення). Частіше порівняльна конструкція поширена означеннями (окремі з них становлять позиційно стійкі словосполучення), напр.: *Очі сині як те небо, волос золотився на голівоньці, брови наче намальовані...* (с.172). *У сусіди була дочка Сафта, молода, гнучка, повного лиця, хороша як майова цвіточка, мовби з воску вилита* (с. 534). За структурою порівняльні конструкції у художніх текстах письменника бувають зворотами (*А Пелагія лиш загоріла, наче та маківка* (с. 192) та предикативними одиницями у структурі складного речення (*Хорошою вдалася Ївга, мов гетьманша, а красною, як калина в лузі* (с. 172)). Засобами зв'язку порівняльних конструкцій з базовим реченням найчастіше виступають сполучники-частки (наче, мов, мовби, як, немов), проте, трапляються приклади безсполучникових порівнянь, у яких роль порівняльного сполучника виконує вставна конструкція з модальністю припущення, ймовірності, як-от: *Очі чорні так і лискають, а брівоньки, сказати б, дві п'явки випились* (с.234).

Фольклорне походження порівнянь С. Воробкевича найяскравіше засвідчують описи

портретів героїнь його творів. Народна творчість для характеристики дівочої зовнішності та вдачі виробила ряд традиційних порівнянь, якими послуговується й письменник, порівняйте: *дівчина / / каліна (Чорногорські дівчата /.../ з лиця такі собі хороші, як каліна в лузі, а стан гнучкий і стрункий (с. 205)); дівчина // рожа, дівчина // голубка, дівчина // мак (Дівчина лиш зарум'янилася, наче та рожа в городку, чи той полевий мак, і мов сполошена голубка, ні пари з уст (с. 207); дівчина // ясочка (Стан у неї такий гнучкий, – дівчина, як ясочка! (с. 206); дівчина // квітка (Над Прутом у лузі хатчина стоїть, Живе там дівчина хороша, як цвіт... (с. 24); дівчина // пава (Красна, пишна, як та пава, – То Марійка кучерява (с. 63); дівчина // зірка (Тут уже стояла Мара хороша, як зірка на заранню (с. 324); дівчина // сонце (Мав і я сестру любу, красну, мов те сонце ясне... (с. 180). Традиційні порівняння використовує автор і для опису конкретних рис зовнішності дівчини, серед них також чимало сталих формул, як-от: дівочий стан // тополя, стан // смерічка (... стан гнучкий, мов у тополі (с.172); [Анниця:] *І я раз собі гнучка була, росла, як та смерічка...* (ГП, с.424); личко // небо, личко // малина, очі // зірниця, губи // каліна (*Личко в неї рум'яне, мов небо до схід сонця (с. 234). В неї личко, як малина, А губоньки, як каліна; У Марійки з Молдовиці Ясні очі – дві зірниця (с. 63). Як бачимо, портрет героїнь воробкевичевих творів відповідає народному уявленню про дівочу красу, оспівану в народних піснях. Про фольклорне походження таких порівняльних конструкцій свідчать також і ускладнення їх компонентів зменшено-пестливими суфіксами.**

Не менш поетично за допомогою порівняльних конструкцій зображує С. Воробкевич і зовнішність юнака. Хлопець у його художніх творах порівнюється найчастіше з деревом, що також характерно для фольклору, як-от: хлопець // явір (*І що то вже хороший та чепурний парубок виріс з Максима! Високий, неначе явір молоденький, чорнобривий, кучерявий (с. 232); хлопець // дуб (Іво юнак, як дубчак молодий, ішов уже у вісімнадцятий рік (с. 230); хлопець // смерека (Рослі то були собі Марко і Іво! Хлопці як смеріч високі, як дуби сильні (с. 205). У народнопісенних джерелах хлопець часто порівнюється з соколом. Знаходимо таке порівняння й у творах письменника, напр.: *І погляд у него ясний та веселий, немов у сокола, по під небесами літає (с.232).**

У фольклорі закріпилося порівняння закоханої пари з парою голубів, таку сталу формулу закохані // голуби також фіксуємо у художніх творах буковинського письменника: *Жили собі Марко і Ірена, наче двоє голуб'ят (с. 209). І знов приголубилися і поцілувалися наче ті сизі голуб'ята (с. 179).* Отже, твори С. Воробкевича засвідчують народнопоетичні порівняння дівчини з рослиною (каліна, рожа, мак, цвіт, тополя), птахом (голубка, ясочка, пава), небесним світилом (зірка, місяць), порівняння хлопця з деревом (явір, смерека, дуб), закоханої пари з птахами (голуби). Описані порівняння стали знаками національної культури, традиційними для української мови народними символами. Відбиваючи український національний колорит, вони є виразниками й мовної картини світу буковинців, їх художньо-символічного світобачення.

Про фольклорно-пісенний характер порівняльних конструкцій автора свідчить і особливий синтаксичний прийом – так звані заперечні порівняння. Натрапляємо у творах письменника на однотипні складні речення образного змісту, у яких заключна частина протиставляється першій. Обидві частини начебто дуже далекі за своїм змістом, проте “сама ця видима далекість, викликаючи цілий комплекс додаткових асоціацій, служить глибокому і різнобічному сприйняттю усього складного образу, його семантичної структури” [11, 58], як-от: *То не вовки-сіроманці стадо овець розпуджували – то турки, бісурмани, лихі яничари бідних невольників доганяли (с. 183). Над Прутом у лузі не місяць зійшов, То хлопець до кралі-дівчини прийшов (с. 24). То не туча, то не буря по Чорногорі лютує, то рідні сини шлють смерть і погібель на вражого турка (с. 211).* Такі специфічні порівняння помічаємо як в поетичних творах С. Воробкевича, так і у прозових, де вони відіграють важливу роль у підсиленні емоційності художньої мови письменника.

Яскраво виражене фольклорне походження в ідіостилі С. Воробкевича має семантико-синтаксичний паралелізм – конструкція “з одного складного або кількох речень, побудованих на паралельному використанні (повторі) однієї і тієї ж синтаксичної структури з тотожною модальністю (спонукальною, питальною чи оповідною), однаковим порядком слів та ідентичним інтонаційним малюнком” [13, с. 459], напр.: *На горбочку березонька Униз похилилась; В неньки гарна дівчинонька Тяжко засмутилась (с. 65). При потоці явір, явір зелененький, а у вдови хлопець, хлопець молоденький (с. 25).* Фольклорну традицію семантико-синтаксичних паралелізмів художньої мови С. Воробкевича підсилюють і традиційні для народнопісенного стилю зачини з вигуком *ой*, пор: *Ой темніє-гасне світло від темноти, – ой гаснуть від злиденного горя, від великої туги, від неволі люті наші світла, Ївга і Петро (с. 180). Ой на горі росте сосна, Яловець, ялиця, Ой дурна то тая дівка, Що вже молодиця! (с. 414).* Заперечні порівняння і синтаксичні паралелізми поетичним ладом нагадують народні думи і виражають максимальне зближення мови творів С. Воробкевича з фольклорною течією. Елементи використання автором

фольклорних засобів виразності вбачаємо і в побудові речення з багаторазовими повторами, що ними послуговується письменник як засобом експресивного виділення, підкреслення з метою емоційного впливу на читача, пор.: *Вже в Ївги личко повеселішало, вже легше їй неволю терпіти, вже легше й груди віддихають, неначе б тяжкий камінь із серця упав* (с. 179). Такі конструкції є специфічними паралелізмами, у яких однотипні речення ніби нанизуються одне на одне, утворюючи своєрідні ланцюжки, пор.: *Не один рік проминув, не одна сльоза пролилася, не одно тяжке лихо загостило у малу хатину до старої вдови Єли* (с. 230). [Павло:] *Василино, тут у моїм серці люта гадь засіла, тут страшна болячка, тут вогнем палить ...* (с. 448). За нашими спостереженнями, домінантною позицією для цих конструкцій в ідіостилі письменника є початок речення, як-от: *Тут уже не одно молоде серце любов'ю розпалилося, тут не одна пісня проспівалася, тут не одно коло погулялося* (с. 205). Таке позиційне розташування повторюваних елементів, підкреслюючи їх роль акцентованого смислового компонента висловлення, на нашу думку, зазнало впливу фольклорної традиції на художню тканину твору.

На основі проведеного дослідження можемо зробити висновок, що специфікою ідіостилу одного з перших письменників на Буковині середини XIX ст. – Сидора Воробкевича, є спорідненість його поетичного слова з усною народною творчістю, поєднання традиційних елементів з індивідуально-авторськими. Діяльність письменника на ниві фольклористики – збирання, вивчення, музична обробка народних пісень та мелодій – суттєво вплинула на формування художнього почерку автора. Традиційність ідіостилу письменника відображається у широкому залученні скарбів усної народної творчості, що суттєво вплинуло на мовностилістичну своєрідність творчості письменника і безпосередньо на відбір та синтез виражальних засобів у текстовому масиві. Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що широке залучення фольклоризмів у мовну тканину творів пов'язане не лише з обізнаністю письменника з усною народною творчістю, музичною освітою та його діяльністю як композитора та фольклориста, а й репрезентує національний тип мислення автора, виявляє його національну належність. Його художня мова насичена фольклорними елементами, що набувають символічного значення і репрезентують світогляд народу, серед якого виріс письменник. Вплив фольклорної традиції на ідіостиль письменника засвідчують зменшено-пестливі форми, епітетні сполуки, апозитивні конструкції, традиційні порівняння, заперечні порівняння, семантико-синтаксичні паралелізми, багаторазові повтори, специфічні зачини тощо. Таке мовне багатство творів С. Воробкевича відкриває перспективу для подальших спостережень над ідіостилем буковинського автора.

Список використаних джерел

1. Білинська М. І. І. Воробкевич: Життя і музична творчість: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. – К., 1968.
2. Воробкевич С. Твори. – Ужгород: Карпати, 1988. – 562 с.
3. Єрмоленко С. Я. Фольклор і літературна мова / С. Я. Єрмоленко. – К., 1987. – 245 с.
4. Єрмоленко С. Я., Бабик С. П., Тодор О. Г. Короткий глумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. – Київ: Либідь, 2001. – 223 с.
5. Калашник В., Філон М. Фольклоризми як знак національної культури та його рецепції в новітній українській поезії // Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка: збірник наук. праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко / відп. ред. академік НАН України В. Г. Склярєнко. – К., 2007. – С. 433–438.
6. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – 752 с.
7. Маковей О. Ізидор Воробкевича // Твори Ісидора Воробкевича / Осип Маковей. – Львів: Видавництво товариства “Просвіта”, 1909. – Т. 1. – С. 5–8.
8. Мацько Л. І. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л. І. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – 462 с.
9. Никоненко П. М., Юрійчук М. І. Сидір Воробкевич: Життя і творчість / Петро Никоненко, Микола Юрійчук. – Чернівці: Рута, 2003. – 2003. – 208 с.
10. Никоненко П. М. С. І. Воробкевич. Життя, творчість місце в літературному процесі другої половини XIX ст.: авт. дис. канд. філол. наук. – Чернівці, 1975.
11. Пилинський Я. М. Порівняння як засіб творення народнопісенного стилю / Я. М. Пилинський // Культура слова. – С. 56–58.
12. Романчук Ю. Передмова // Твори Ісидора Воробкевича / Ю. Романчук. – Львів: Видавництво товариства “Просвіта”, 1909. – Т. 1. – С. 3–4.
13. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во “Укр. енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню ідіостилу з Сидора Виробкевича. Автор досліджує вплив фольклорних традицій на індивідуальний стиль письменника, основним чином автор вивчає фольклоризм (слова із димунувтивними суфікси, постійні епітети, аппозитивні конструкції, традиційні порівняння, негативні порівняння, синтаксичний паралелізм).

Ключові слова: ідіостиль, фольклоризм, мова письменника, усна народна творчість, літературно-фольклорні взаємини.

This article is devoted to research of idiostyle of Sydor Vorobkevych. An author investigates influence of folklore tradition on a writer's individual style, in particular examines folklorisms (words with diminutive suffixes, permanent epithets, appositive constructions, traditional similes, negative similes, syntactic parallelisms).

Keywords: idiostyle, folklorizm, language of the writer, folklore, literary and folklore relations.

УДК 37.016:26-23

Шумик П.Л.

ТРАДИЦІЙНІ ШЛЯХИ ВИВЧЕННЯ БІБЛІЇ (ТАНАХА) ТА СУЧАСНА БІБЛЕЇСТИКА

Перед сучасною біблеїстикою взагалі та сучасним літературознавством зокрема постає завдання винайдення такого шляху вивчення біблійного тексту, який би допоміг створити основу для його сприйняття як сакрального тексту, який в той же час є і текстом художнім, і як літературного явища, якому притаманна внутрішня єдність. Це вимагає серйозного аналізу того, що було досягнуто у цьому напрямі у попередні епохи, адже тільки врахування певних досягнень та недоліків, що вже мали місце у дослідженні Біблії, допоможе у вирішенні вказаної проблеми.

Пошуки шляхів вивчення біблійних літературних текстів як сакральних неможливо без врахування певних підходів, які склалися у культурі народу, що став творцем Книги Книг. Перш за все почнемо з визначення предмету нашого дослідження. І, зрозуміло, що це буде та частина Біблії, яку визнають юдеї. У повсякденному житті та й в науковій практиці користуються чотирма назвами цього тексту – “Біблія”, “Старий Завіт”, “Мікра” і “Танах”. Надамо перевагу четвертій назві через її ідеологічну, світоглядну нейтральність, адже вона відображає лише одне – склад даного твору, і першій – для зручності у творенні слів.

Серед шляхів вивчення Танаха можна виділити (лише умовно, з певною метою) декілька основних: тлумачення і дослідження. Можна додати сюди і переклад, але виділення перекладу в окремий шлях вивчення біблійного тексту викличе багато заперечень, адже в деяких випадках переклад і є певне тлумачення. Крім того проблема перекладу потребує спеціального дослідження, у центрі якого стають не тільки концептуальні проблеми, але й проблеми транскрипції, транслітерації тощо.

Отже, тлумачення і дослідження. Не викликає сумнівів різниця заявлених підходів до Танаха. На це вказує в своїй праці “Введение в Танах” Вейнберг Й. [5]. На думку дослідника, завдання тлумачення і того, хто це робить, полягає в інтерпретації тексту відповідно запитам часу, аудиторії і самого тлумача, який розглядає текст Танаха як завершену і замкнуту у собі цілісність. Для дослідника, який так само прагне зрозуміти та пояснити текст, Танах – також цілісний твір, але ця цілісність не первісна. Вона складається в процесі становлення та розвитку тексту. Тлумачення виходить із запитів та інтересів свого часу і свого середовища. Дослідження, звісно, не відкидає запитів та інтересів свого часу і свого середовища, але прагне зрозуміти Танах у межах часу і середовища самого Танаха. У цьому полягає принципова різниця між тлумаченням та дослідженням [5, 240 – 241]. З думкою фахівця важко не погодитися. В той же час необхідно зазначити, що ці два шляхи можна співвіднести з існуючими в єврейській традиції двома протилежними підходами до тексту Танаха: “традиційним” та “критичним”. Тлумачення відповідає “традиційному” підходу, який побудований на системі незмінних положень, що освячені давньою традицією, яка вимагає тільки пояснювати та коментувати Священне Писання. Дослідження, як і “критичний” підхід, виходить із неупередженого аналізу і спирається на принципи наукової критики. Саме з виникненням “критичного” підходу починається повноцінне філологічне дослідження тексту Танаха, що утверджувало свободу від релігійної традиції, яка,